



## Dvanásť mesiacikov mediálnej drámy pre deti 2015

# adela mitrová

Rozhlas a televízia Slovenska (RTVS), ako verejnoprávna, národná, nezávislá, informačná, kultúrna a vzdelávacia inštitúcia, má v rámci programových služieb tvoriť a prinášať aj programy pre deti a mládež vrátane dramatických diel. V poslednom desaťročí však možno zaznamenať značný úbytok novej pôvodnej drámy pre túto vekovú kategóriu. **Slovenská televízia** oproti „nulovému roku“ 2013, vytvorila v roku 2014 dve náročnejšie pôvodné dramatické diela, resp. projekty, a v roku 2015 tri. V koprodukcii s Českou televíziou sa podieľala na tvorbe dvoch filmových rozprávok (Sedem zhavranelých bratov a Johankino tajomstvo). Filmová rozprávka **Johankino tajomstvo** sa vysiela v premiére na Vianoce. Na scenári sa autorsky podieľali **Magdaléna Glasnerová** a **Zuzana Lišková**. Režisérom filmu bol **Juraj Nvota**. Hudbu skomponovala slovenská hudobníčka **Sisa Michalidesová**. Scenár je motivovaný viacerými známymi rozprávkami; nájdeme tu tradičný motív zámery postáv, preoblečenia ženy do muž-

ských šiat, boj o princeznú v rytierskom súboji, motív sudičky a i. V Johankinom tajomstve vystupuje roztržitá sudička Tea, ktorá nestihla dať do vienka Johanke šťastie a lásku, a preto to chce napraviť. Kým sa k nej sudička dostane, Johanka medzitým vyrastie. Tea prináša do rozprávky komické momenty, pretože je nešikovná a namiesto pomoci všetko popletie. Johanke síce skomplikuje situáciu a tá sa v prezlečení za páža uchádza o miesto sluhu na hrade, vďaka čomu však napokon nájde aj lásku a šťastie v manželstve s princicom. Na príprave a realizácii filmu sa stretol skúsený tím kvalitných tvorcov. Škoda, že mu (na rozdiel od Siedmich zhavranelých bratov A. Nellis) chýba pútavejší a vnútorne silnejší príbeh.

Do kín sa na jar 2015 dostala koprodukčná (ČT a RTVS) filmová rozprávka **Sedem zhavranelých bratov** (v českom origináli ako „Sedmero krkavců“). Jej uvedenie sprevádzal veľký komerčný „boom“ s intenzívnou mediálnou kampaňou, až sa divák nevyhol dojmu, že ide o ďalšie povestné „keď vtáčka lapajú, pekne mu spievajú“. V skutočnosti však ide



LUBOMÍR KELLENBERGER / *Ludo Ondrejov: Zbojnícka mladosť*

o rozprávkový film, ktorý za posledné roky vyniká kvalitou po všetkých stránkach: scenár (kvalitné dialógy), réžia, herecké obsadenie a interpretácia či výtvarná zložka. Dobrým rozhodnutím autorky scenára a režisérky **Alice Nellis** bolo pridržať sa tradičného námetu známej ľudovej rozprávky, ktorú poznáme z literárneho spracovania P. Dobšínskeho i B. Němcovej, a kvalitne ho transformovať do filmovej podoby. Film je dostatočne zrozumiteľný detskému divákovi, ale rovnako ponúka priestor aj dospelému príjemcovi. Prináša hlboké ľudské hodnoty, ako sú láska, obetavosť, váha vysloveného slova i mlčania, pravdy, priateľstva, spravodlivosti i odpustenia. Režisérka si dala záležať na hereckom obsadení a rolu protagonistky zverila nie štandardne „princeznovsky“ krehkému typu herečky. Martha Issová, obdarená nielen verbálnymi, ale aj pan-

tomimickými hereckými schopnosťami, bola dobrá voľba na stvárnenie spontánnej vidieckej dievčiny, ktorá aby oslobodila svojich bratov zo zakliatia, musela priniesť obeť v podobe tvrdej, trpezlivej práce, ale aj mlčania. Vďaka jej hereckému stvárneniu tak vznikla postava obeť Bohdanky, ktorá nie je patetická, ale autentická a vtipná, prístupná detským i dospelým divákom. Ku kvalite rozprávky prispela aj symbióza hudby (**Vašo Patejdl**) a výtvarnej zložky (kamera **Matěj Cibulka**, scénografia **Ondřej Mašek** a **Peter Čanecký**, kostýmy **Kateřina Štefková**). Exteriérové a interiérové scény sa nakrúcali v nádhernom prostredí Vysokých Tatier, Zuberca, Terchovej či na českom hrade Zvíkov, ale vďaka dobrému scenáru a réžii neboli samoučelné, ako v niektorých novodobých rozprávkových filmoch.

RTVS v roku 2015 pokračovala

v spolupráci na tvorbe pôvodného animovaného seriálu *Mimi a Líza* z autorskej dielne **Kataríny Kerekešovej**. Ďalšími dvoma dielmi seriálu (Bublínkový vesmír a Neposlušné písmenká) sa tak dokončil trinásťdielny pôvodný seriál. 8. – 13. časť vyšla na druhom DVD nosiči, vďaka čomu si môže invenčná animovaná rozprávka nájsť ľahšiu cestu k detským divákovi. Na scenári sa autorsky podieľali Katarína Moláková a Katarína Kerekešová, výtvarnú realizáciu zastrešovali Katarína Kerekešová a Boris Šima, hudbu skomponoval Marek Piaček.

**Slovenský rozhlas (SRO)** je stabilným tvorcom pôvodnej mediálnej drámy. V roku 2014 uviedol v premiére 8 rozhlasových hier pre deti a mládež (z toho 6 pôvodných rozprávkových hier a 2 rozhlasové hry pre mládež). Rovnako aj v roku 2015 vytvoril 8 pôvodných diel (ak nerátame český víťazný text Prix bohemia). Štyri z nich vznikli na motívy známych rozprávok, resp. literárnych diel a štyri boli pôvodné rozhlasové dramatické diela. Možno aj vďaka tomu, že SRO v súčasnosti vytvorí a odvysiela menej pôvodných rozhlasových hier ako v minulosti (čo vnímame ako hendikep), dramaturgia je dôslednejšia pri výbere žánru, námetu, scenára a snaží sa o rôznorodosť, zvukovú podnetnosť a kvalitu (čo je pozitívny dôsledok tohto javu).

## ROZHLASOVÉ ROZPRÁVKOVÉ HRY

V roku 2015 SRO vytvoril 5 pôvodných rozprávkových hier, pričom skutočne pôvodnými rozhlaso-

vými rozprávkovými hrami boli dve z nich. Ďalšie tri vznikli na motívy známych rozprávok P. Dobšínskeho a bratov Grimmovcov.

**Dominika Petříková** je autorkou pôvodnej rozhlasovej rozprávkovej hry *O pyšnej vlne*. Jej inovatívnosť spočíva v téme, ktorú autorka do kontextu pôvodných hier prináša. Protagonistkou príbehu je totiž antropomorfizovaná postava Vlne, čo môže byť pre poslucháča atraktívne. Z hľadiska dramatickej formy je hra komponovaná na epicko-dramatickom princípe. Rámec príbehu tvorí totiž rozprávanie v rozprávaní: strážca rozprávok v knižnici myšiak Petronel číta deťom rozprávku O pyšnej vlne (v expozícii vstup rozprávača „na scénu“ zvukovo realizovaný prostredníctvom vytvorenia napätia a vzбудenia zvedavosti u poslucháčov). Okrem epického prvku v podobe rozprávača sa rozprávková hra vyznačuje aj lyrickosťou a pomalým tokom deja. Režisérka Milena Lukáčová pracovala pri zvukovej realizácii (zvuk Ľ. Olšovská) s bohatým až filmovým zvukom, ktorý podnecuje predstavivosť poslucháčov. Zvukové kulisy mora s rôznymi odtienkami atmosféry dramatických situácií (búrka) a emócií (šum vlny, ktorá je smutná, v plnej sile, slabnúca a pod.) poskytujú plastický zvukový obraz o dramatickej situácii a emóciách protagonistky. Premena pyšnej Vlne na krotkú sa v tematickej rovine uskutoční prostredníctvom vzťahu Vlne a dievčata Noemi, ktoré vyčkáva na brehu mora na námorníka, svojho milého. Vlna zo žiarlivosti potopí loď, na ktorej sa plavil Noemin milý. Až keď Noemi Vlnu zavrhne, Vlna začne plakať a uvedomí si, že sa mýlila. Úprimné slzy ľútosti Vlne

urobia zázrak a potopení námorníci znova ožijú. Napriek tomu, že rozprávková hra *O pyšnej vlne* má ešte „slabiny“ pri kreovaní deja, z hľadiska témy a zvukovej realizácie je inšpiratívnym prínosom do kontextu pôvodných rozprávkových hier.

**Jana Ondrušová** preniesla do rozhlasového média nový formát televíznej relácie pre deti. Cyklickú reláciu *Trpaslíci* (návrh projektu pre RTVS Ján Uličiansky) transponovala do rozhlasovej rozprávkovej hry s pesničkami s názvom *Trpaslíci a ich smajlifón*. Autorka sa snažila montáž rôznych žánrov, ktoré televízna verzia ponúka, spojiť do dramatickej formy prostredníctvom ústrednej dejovej línie, ktorá vychádza z problému „chorého“ smajlifónu (teda stratených súborov) a pátranie po príčinách. Hlavná dejová línia má množstvo odbočiek, dej zámerne retardujú pesničky (niektoré sú však príliš triviálne). Záver ústi do uspokojivého finále, teda do vyriešenia záhady: Anjelinka, jedna z trpasličok, nechtiac stiahla z internetu spolu s hrou do smajlifónu aj vírus, ale stratené súbory môže obnoviť záložný disk. Jednoduchá dejová línia, obľúbené postavičky trpaslíkov, ako aj ponaučenie a aktuálna téma mobilných telefónov môže byť pre najmenšieho detského príjemcu príťažlivá. Režisérka Táňa Tadolánková pri akustickej realizácii hravým spôsobom využívala zvukové efekty korešpondujúce s modernými technickými prostriedkami. V rozprávkovej hre *Trpaslíci a ich smajlifón* prevláda zábavno-didaktický aspekt (upozorniť deti na nebezpečenstvá sťahovania súborov z internetu kvôli ohrozeniu vírusom). Inovatívnosť možno vidieť v transformácii nového tele-

vízneho formátu relácie pre deti do rozhlasovej rozprávkovej hry.

V rámci žánru rozprávkovej hry vznikli v roku 2015 v štúdiách SRo tri dramatizácie tradičných rozprávok. Dve diela boli inšpirované klasickými rozprávkami Pavla Dobšinského. **Lucia Kolmosová** zdramatizovala pre rozhlas rozprávku *Ako išlo vajce na vandrovku*. Rozprávková hra je určená malým deťom, čomu nasvedčuje téma, komické typizačné herectvo pri vytváraní zvieracích postáv, ale aj minútáž (25 min.). Napriek tomu, že autorka vsunula do známeho príbehu moderný mediálny prvok – impulzom ísť do sveta pre Vajíčko sú články v novinách – ide o klasickú dramatizáciu. Najnovšia rozhlasová podoba známej rozprávky sa vyznačuje konverzačnosťou ale aj príliš zdĺhavými zvukovými scénami. Hudobné motívy v intenciách vážnej hudby sú v kontraste s vidieckym prostredím, v ktorom sa rozprávka odohráva a sú viac rušivé, než by tvorili opodstatnený kontrapunkt. Scenár a rovnako aj zvuková realizácia (Laco Kerata) je štandardná a má, žiaľ, málo hravosti a invencie.

Na rozdiel od Lucie Kolmosovej sa **Nada Uličná** rozhodla narábať s literárnou predlohou P. Dobšinského voľne. Rozhlasová rozprávková hra *Zlatovláska* sa v jej podaní vyznačuje originalitou a invenciou. V novej verzii *Zlatovlásky* totiž ponúka aj prehistóriu Dobšinského príbehu. V expozičných častiach sa teda poslucháč dozvedá aj to, ako sa Kráľovná stala Čiernou paňou a ako sa do zakliatia dostali aj jej bratia. Až v ďalších častiach sa dej vyvíja klasicky podľa známeho Dobšinského príbehu (dejová línia uzavne-

nia Zlatovlásky na hrade Čiernej panej atď.). Originálnym prínosom sú okrem dramatizovanej prehistórie príbehu aj „rozohrávané“ a dotvorené vedľajšie dejové línie prototextu (napr. dejová línia princa, ktorého nútia oženit sa), ako aj vykreslená motivácia konania niektorých postáv, čo posilňuje ich autenticnosť i autenticnosť celého príbehu. Z hľadiska dramatickej štruktúry je využívaný epicko-dramatický princíp. Dej totiž posúvajú dvaja rozprávači. Rozdelenie rozprávačského partu medzi dva hlasy – muža a ženu – dynamizuje rozprávkovú hru. Dynamickosť je charakteristickým znakom tejto rozhlasovej hry. Vychádza zo scenára (krátke dynamické dialógy a zvukové obrazy), ale aj režia (Táňa Tadolánková) tento princíp posilňuje (strih, dramatická skratka, rýchly tok deja). Zvuková realizácia sa vyznačuje invenciou, dôveryhodným kreovaním postáv (vdaka scenáru a hereckej interpretácii), bohatým až tzv. filmovým zvukom. Režisérka tvorivo využíva prostriedky akustického média a buduje zvukové scény, ako napr. „vpadnutie“ hlasu Kráľovnej, ktorý Zlatovlásku „vytrhne z rozhovoru“ s princom Filipom. V rozhovore s Filipom je Zlatovlásky síce nemá, ale dialóg s Kráľovnou je obojstranný. Významotvorne je využívaná aj technická modulácia hlasu niektorých hercov, napr. hlbšie posadenie hlasu Kráľovnej evokuje nielen jej starší vek, ale aj fakt, že je zakliata, podobne hlasy iných zakliatých postáv pôsobia až „netvorský“. Hudobná zložka (hudobná dramaturgia K. Bielčíková) je nielen atmosférotvorná, ale má aj funkciu vytvárania dramatickosti. Pri rozhlasovej rozprávkovej hre Zlatovlásky ide

jednoznačne o nápaditú dramatizáciu klasickej rozprávky v invenčnej zvukovej realizácii.

Klasickou rozprávkou sa do tretice inšpiroval **Daniel Hevier**. Jeho rozprávková hra **Snehulienka** je klasickou dramatizáciou známej rozprávky bratov Grimmovcov, no D. Hevier ju v spolupráci s hudobníkom Mariánom Čekovským posunul do hudobno-dramatického žánru. Rozprávková spevohra sa vyznačuje nápaditými piesňami (po textovej i hudobnej stránke), ktoré retardujú inak dynamický dej a dotvárajú atmosféru jednotlivých dramatických situácií. T. Tadolánková sa prejavila aj tentoraz ako invenčná rozhlasová režisérka. V rámci zvukovej realizácie funkčne využívala striedanie syntetických zvukov (napr. zvukový efekt zázračného posúvania sa kameňov na cestičke vytvára antropomorfovanú postavu) s autenticky znejúcimi, naturálnymi zvukovými efektmi. Rovnako tiež viedla hercov k vytváraniu autentických postáv. Komickú líniu rozprávkovej hry zabezpečujú postavy trpaslíkov (Predák, Zadák, Pravák, Lavák a Trojičky) aj vďaka presvedčivej hereckej interpretácii komických dialógov. Podobne ako v predošlých dramatizáciách, aj v tejto bol zachovaný epický prvok rozprávača (tentoraz klasického, nestranného rečníka).

## ROZHLASOVÉ HRY PRE DETI

SRo vytvoril a odvysielal minulý rok tri pôvodné rozhlasové hry pre deti, z toho jedna vznikla na motívy Steinbeckových poviedok, ktorými sa inšpiroval **Štefan Timko**. **Červený koník** prináša farmársku tému

a prostredie. Na vyváženie prevahy ženských hrdiniek, ako jediná hra z roku 2015 má chlapčenského protagonistu. Tradičný text s dramatickou štruktúrou a s citlivou témou (vzťah chlapca k starkému a koníkovi) sa vyznačuje lineárnosťou pri kreovaní sujetu, dôrazom na rozhovoroch postáv (dlhé dialógy), ale napriek hĺbke opisovaného vzťahu prevahou prvého plánu. Zvukovej realizácii možno pripísať atribút tradičnosti až konvenčnosti (réžia Jaroslav Rozsíval). Využívanie naturalizovaných zvukových efektov je, žiaľ, neinvenčné, konvenčné a celkovo hra pôsobí dojmom, akoby sme sa vrátili v čase k počúvaniu rozhlasovej hry z hlbšej minulosti.

Za vrchol sezóny 2015 možno v SRo považovať uvedenie dvoch pôvodných rozhlasových hier pre deti. Obe sa vyznačujú hravosťou, autenticitou a originalitou. **Klára a 12 mesiačikov Petra Palika** (scenár a réžia) inklinuje k postmoderným postupom. Využíva typické postmoderné prostriedky – citácie a parafrázy rozprávok, komiksových a filmových hrdinov, iróniu i nonsens. Hravosť sa prejavuje vo verbálnej rovine, ale aj pri kreovaní sujetu. Epicko-dramatický princíp tiež podlieha princípu hravosti a hyperboly. Rámec tvorí dialóg dvoch rozprávačov, ktorí rozvíjajú príbeh a „naťahujú“ sa pritom (On rád vymýšľa „úlety“ a Ona má logickejší prístup k príbehu). V prvom pláne ide o obyčajnú bežnú situáciu v rodine, ktorú tvorí mama, otec, Klára a malá sestra Mimka. Protagonistka Klára má však bujnú fantáziu a sníva, aj keď nespí (takže plač sestry sa pre ňu stáva krikom strašidla a i.). Popri banálnych činnostiach, napr. pri prebaľo-



LUBOMÍR KELLENBERGER  
/ Mária Haštová: Zo starej horárne

vaní malej Mimky, si Klára vymýšľa a chce sa hrať, ale Mama sa venuje Mimi a otec tiež nemá čas. Impulzom k fantazírovaniu dvoch rozprávačov sa stáva situácia, keď na Kláru spadne kniha z police, konkrétne rozprávka O dvanástich mesiačikoch, ktorú má Klára rada, a na chvíľu upadne do bezvedomia. Od toho momentu sa začne odvíjať bláznivý, nonsensový príbeh: Klára sa ocitne v pustej bielej krajine a stretáva sa s Maruškou, neskôr preberie jej úlohu a putuje za mesiačikmi po fialky. Na ceste však vďaka rozprávačovi stretáva svojich komiksových a filmových hrdinov: Supermana, Spidermana a Batmana. Všetci superhrdinovia sa však správajú ako antihrdinovia (ako namsylenec, popletenec a staručký držaň), ktorý Kláru doslova vyhodí, lebo si myslí, že sa chce votrieť medzi superhrdinov). Klára je rozčarovaná a neskôr pochopí, že skutočným hrdinom je napokon jej vlastný otec, ktorý prichádza na saniach s tryskovým motorom a vyslobodí ju zo záveja. Rozprávači sú scudzovacím epickým prvkom v hre, neustále vstupujú do deja a prinášajú nové a nové nápady. Napr. vtipné parafrázovanie situácie s 12 mesiačikmi, parodované sú ich mená i typy – Jan Uár hovorí archaickou stredoslovenčinou, chce „odstúpiť“ z funkcie a pod. Originalita a hravosť tejto rozhlasovej hry pre deti vychádza z textu, ale aj zo zvukovej realizácie (hudba Kamil Žiška).

Odlíšnu poetiku priniesol v roku 2015 do rozhlasu **Peter Karpinský**. Jeho rozhlasová hra **Adela** inklinuje k realistickej poetike. Jej typickými atribútmi sú humor, autentickosť a civilnosť, a to jednak v scenári, ale aj v adekvátnej zvukovej realizá-

cii s využívaním naturálnych zvukových efektov (réžia Milena Lukáčová, hudobná dramaturgia Katarína Bielčíková). P. Karpinský nenásilne ponúka sondu do dramatickej situácie dievčaťa, ktoré sa ocitá v ťažkej životnej situácii (keďže mamu vzali do nemocnice, dostane sa spoločne s malým bratom do domova u mníšok). Je citlivý ku skúsenosti a k prežívaniu dieťaťa v problémoch, ale neskĺzava do pátosu. Príbeh spočiatku problémovej a rebelujúcej Adely je ponúkaný citlivo a s humorom. Protagonistka sa správa neštandardne, rada a dobre hrá futbal, je drzá a zvedavá a k mníškam sa spočiatku správa nepriateľsky. Až prostredníctvom kuriča Štefana sa dokáže otvoriť, postupne vyrovnávať s ťažkou situáciou, vnímať inak mníšky aj duchovný život a ne strácať nádej. Kvalitu rozhlasovej hry jednoznačne zabezpečujú dobre napísané dialógy, hlboký príbeh, vierohodné postavy aj ich verbálna interpretácia. Rozhlasová hra navyše ponúkla priestor detským hereckým talentom. O kvalitách textu, autenticite a priblížení sa k prežívaniu detí svedčí fakt, že prozaickej verzii, ktorá rozhlasovej predchádzala, dala detská porota v Literárnej súťaži o detskú poviedku najvyššie ocenenie.

Aj vďaka týmto umeleckým dielam nebol rok 2015 pre pôvodnú mediálnu dramatickú tvorbu pre deti v RTVS taký kritický ako po minulé roky. Napriek tomu by sa mohlo tvoriť viac. Uvidíme, aký darček prinesú tvorcovia deťom i sebe v roku 2016, keď Slovenský rozhlas oslavuje 90. výročie a Slovenská televízia 60. výročie od začiatku pravidelného vysielaania.